
– Akademik Toplantı Tanıtımı –

**2018 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN CAMİ KONULU İKİ
AKADEMİK FAALİYET ÜZERİNE**

Fatma Asiye ŞENAT

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tefsir Ana Bilim Dalı

fasiye@yahoo.com

Bugünlerde konunun hangi yönlerine özellikle odaklanıldığını, nasıl bir anlatım yolu takip edildiğini pek net tanımlayamam ama şundan kesinlikle eminim ki; bir zamanlar İmam-Hatip liselerinde öğrenim gören pek çok öğrencinin muttali olduğu en önemli bilgilerden biri, Müslümanın hayatında caminin konumunun olması gerektiği yerde durmadığıydı. Bu konu açıldığında Hz. Peygamber'in hayatında mescidin hayatın merkezinde yer aldığı, pek çok önemli kararın orada alındığı, onun hayatındaki pek çok kritik anın yine orada yaşandığı üzerinde ısrarla durulurdu. Detaylarıyla öğrencilere anlatılırdı ki; ilk müminler sadece günde beş kez namaz kılmak için bir araya gelmemiştii mescidde, orada kıyılan nikâhlar vardı, başkomutan vasfıyla savaşa dair detaylar orada görüşülmüştü. Peygamber mescidi hapishane de olmuştu, hazine de, okul da. Bu minvaldeki bilgi çoğu kez Peygamber uygulamasının ne yazık ki korunamadığı, yaşanan çağda korunamadığı vb. bir dizi ifadeyle son bulurdu.

Betimlediğim bu tablo, benim İHL öğrenciliği yıllarımdan kalma. İHL'de öğretmenken ben de bu bilgiyi farklı boyutlarda işledim elbette. Asr-ı saadette mescidin içinde soluklanan, hayata dair temalardan günümüze en başarılı olarak galiba ders halkaları ulaştı. Özellikle akademisyenlerin camilerde yaptıkları düzenli dersler, camiye hayatın merkezine taşımanın önemli adımlarından birini oluşturdu. Bir zamanlar pek moda olduğu veçhile camilerde ya da hal-i hazırda caminin alt katlarında inşa edilmiş İslami düşün salonlarında (?) yapılan düşünler de bu bağlamda hatırlanabilir. Ancak onlar ne kadar başarılı oldu, çıkış noktasının işaret ettiği halle ne kadar uyumlu idi

tartışılır. Maksadı aşan tutumlar baş gösterdiği içindir ki; Őu an pek çok tarihi caminin girişinde “gelinlikle girmek, cami avlusunda fotoğraf çekirmek yasaktır” tabelası asılı. Özellikle gençleri çeşitli vesilelerle camide buluşturan projeler de ancak son dönemde bu alanda gerçekleştirilebilen önemli faaliyetlerden birisi olarak kabul edilmelidir.

Cami inanan insanın hayatında elbette çok farklı bir konuma sahiptir. Ancak gönüllerdeki bu özel yeri, “bireysel ve sosyal gelişime öncülük eden cami” noktasına taşımada ne kadar başarılı olunabildiği ayrı bir konu olmakla birlikte, 30-40 yıl öncesine nazaran bu alanda ciddi gayret gösterildiğinin de gözden kaçırılmaması gerekir. Bu metnin girişinde eskiye dönerek cami ile ilgili olarak İHL sıralarında öğrendiklerimizi hatırlamama sebep olan da, söz konusu gayretin 2018 yılındaki tezahürü sayılması gereken iki akademik toplantıda görev almış olmamdır.

Bunlardan ilki 13-15 Mayıs 2018 tarihlerinde Kayseri’de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen Cami Planlama ve Tasarımı Projesi 2.Çalıştayı idi. Daha çok cami mimarisinde dikkat edilmesi gereken hususlara, buradan da bugün eleştirilen hususları sağaltarak ileride daha rahat kullanılabilir bir cami tasarımına doğru ilerlemeyi hedefleyen bu çalıştayda, farklı disiplinlerden araştırmacılar bir araya gelmişti. Bir cami inşasının farklı safhalarında doğrudan ya da dolaylı görev alan farklı branşlardan bu uzmanlar, bir yandan vakıa üzerinden sorunlu olan noktalara işaret ederken öbür yandan da çözüm önerilerini sundular. Aralarında Türkiye’nin farklı bölgelerindeki camilerin tasarımını gerçekleştiren isimlerin de bulunduğu çok sayıda mimarın ve Mimarlık fakültelerinden akademisyenlerin, başta inşaat mühendisleri olmak üzere farklı branşlardan mühendislerin, ayrıca tasarımcısından hukukçusuna, cami tezyinatıyla ilgilenen sanatçılardan sanat tarihçisine, akustik ve aydınlatma danışmanına kadar alanında uzman yüze yakın katılımcı, cami mimarisine ilişkin konuları üç gün boyunca enine boyuna tartıştılar. DİB merkez teşkilatından, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ndan yetkilileri, farklı il ve ilçe müftülerini de buluşturan bu çalıştaydan öğrendiğim en şaşırtıcı bilgilerden birisi, mimarlık müfredatında cami tasarımına ilişkin bir dersin olmayışı idi. Çevremizde kubbesiyle minaresi uyumsuz, orantı hesabı tutulmamış camiler görmemizin sebeplerinden birini açıklayan bu durum, başarılı cami mimari tasarımı için daha yürünecek uzun bir yol olduğunu da hatırlattı. Kullanışlı camilerin tasarlanmasında sorunu ve imkânı bizzat yaşayarak görmüş, camiyle ilişkisi daha sıkı fıkı mimarlara duyulan ihtiyaç da çalıştayda dile getirildi. Bu bağlamda özellikle kadınların camiye devamlılığı konusunda tuvaletlerden, abdest alma mahallerinden kadın mahfiline ulaşım zorluğuna, kadınlara ait giriş kapısının yerleştirildiği yerin önemine, cami gönüllülerinin kadın cemaat algısına kadar pek çok sorunlu alan da dile getirildi. İnce düşünülmüş detaylarla daha içeri girmeden mimarisıyla kadına “hoş geldin, senin burada

yerin var” diyen bir cami tasarımına giden yolun da kısa olmadığı katılımcıların üzerinde ittifak ettiği hususlardan biri oldu.

Daha pek çok konuda olduğu gibi, klasik ile şimdiki arasındaki mücadeleden cami tasarımında da düşünceleri tesiri altına aldığı, çalıştayda ele alınan konulardan anlaşılabilir oldu. Dünü olduğu gibi tekrar etmeye çalışan ve en başarılı olduğunda bile alacağı paye en fazla “iyi bir taklit” olacak tasarımlarla, yeni, orijinal ve zamanın ruhunu yansıtan projelerin zaman zaman marjinelleşen örnekleri arasında zihinler gidip geldi. Kendine has bir anlamlandırma zemininde geliştirilmiş düne ait bir tasarımı, pek çok konuda geliştirdiği sembolizasyon bağlantıları çözülmüş ve bağlamından kopmuş şekilde olduğu gibi tekrarlamamanın anlamsızlığı açık olmakla birlikte, yeni yaklaşımların zaman zaman köksüz duruşlarına nerede “dur” deneceğini bilememek de ayrı bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Anlaşılan bu konuda da dengeyi yakalamak biraz zaman alacak. Ama bugün bunların dile getirilmeye başlanmış olmasını kazanç hanesine yazmamak için de bir sebep bulunmamaktadır.

Camilerin çoğunlukla dernekler aracılığıyla yaptırılıyor, ardından da “işletimi” için Başkanlık’tan görevli isteniyor olmasının ortaya çıkardığı fiili zorluklar da çalıştayda detaylı olarak tartışılan konulardan biri oldu. Diyanet İşleri Başkanlığı’nı düzenli olarak davul kendisinde ama tokmak başkasında duruma düşüren bu yapılanmanın hukuki zemini güçlendirme gayretleriyle çözümlenmesinin önemi de böylece bir kez daha tebeyün etmiş oldu. Caminin “câmi” vasfını da zedeleyen bu hususun vuzuha kavuşturulması, dini gayret duygusuyla ihtiyaç dışı cami inşası sorununa da çözüm olabilir gibi görünmektedir.

Cami mimarisiyle ilgili çalıştayda gündeme gelen ve unutmamak üzere not aldığım hususlardan biri de, cami tezyinatının ayrılmaz parçası olan hat levhaları ve nakışlarına konu olan ayet ve hadislerin kaynağını ve anlamını öğrenmeye yarayacak bir kodlama sistemi geliştirilmesine dairdi. Böylece tezyini unsurlar olarak camiyle özdeşleşen sure, ayet ve hadislere ait hat görüntülerinin sadece temaşa değil, tenevvür vesilesi olması, dolayısıyla orada bulunmalarının temel sebebini icra etmelerinin yolu da açılacaktır.

2018 yılında cami konusuyla ilgili ikinci akademik faaliyet ise, 8-9 Ekim tarihlerinde İnönü Üniversitesi, Malatya Valiliği ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ev sahipliğinde Malatya’da gerçekleştirilen -Sosyo-Kültürel ve Mimari Açından- Uluslararası Cami Sempozyumu’dur. Ele alınan mimariyle ilgili konular yönüyle Kayseri’deki çalıştayla paralellik arz eden bu sempozyumda, meselenin sosyo-kültürel yönüne daha fazla vurgu yapıldığını düşündüren bir katılımcı ve konu dağılımı söz konusu idi.

Sempozyum protokol konuşmalarının ardından icra edilen açılış paneli ile başladı. Ev sahibi kurumlardan İnönü Üniversitesi'nin İlahiyat Fakültesi Dekanı Fikret Karaman'ın moderatörlüğündeki panele farklı ülkelerden dini otoriteyi temsil eden isimlerin katılımı sağlanmıştı. Gençlerin de yoğun ilgi gösterdiği bu oturumda Filistin ve Kudüs Başmüftüsü ve Yüksek Fetva Meclisi Başkan Vekili İbrahim K.M. Avadallah, kutsal mekan Mescid-i Aksâ'yı korumak adına verilen mücadeleye dair anekdotlar anlattı. Batı Trakya Gümölcine Seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif ile Karadağ İslam Meşihatı Başkanı Rifat Fejzić de İslam coğrafyasının batı kanadından tanıklıkta bulundular ve Müslümanlıklarını korumak adına yaşadıkları meşakkatleri anlatarak caminin bu zorlu varoluş mücadelesinde sahip olduğu konuma dikkat çektiler. Bulgaristan Cumhuriyeti Başmüftüsü Dr. Mustafa Hacı'nın bahsettiği bir anekdot ise, bir caminin gölgesinde yaşamının, isteyince kapısını açıp içeriye rahatça girebilmenin ne demek olduğunu çok açık biçimde anlattı. Hatta bu, bundan sonra cami konusu etrafında düşünecek, yazıp çizecek herkesin mih gibi zihninde tutması gereken bir bilgiydi bile denebilir: Askerliğini Bulgaristan'ın Türkiye sınırına yakın bir noktada yapan bir delikanlı, köyüne dönünce "hacı" lakabını alır. Ona artık böyle hitap ederler zira köyde herkese nasip olmayan bir şerefe nail olmuştur askerde nöbet tutarken: Selimiye Camii'nin minarelerini uzaktan görmüştür. Camide namaz kılmak değil, camiye rahatça temaşa etmek değil, sadece çok uzaktan minareleri görmenin insanın "hacı" olarak tanınmasına yettiği mahrumiyetler, zaman ve zemin ayırt etmeden Müslümanın zulüm gördüğü her yerde tanık olunan durumlardan ve cami de ona gönülden bağlı olanlara zulmetmenin enstrümanlarından biri haline getirilebiliyor. Osmanlı döneminden kalan, daha doğrusu kalabilen camilerin Bulgaristan'da Müslümanları toplayan yegâne mekânlar olduğu, yeni cami ve minare yapmanın yasak olduğu, ezan okunmasının çoğu kez sıkıntılara sebep olduğu ve engellendiği bilgisini de veren Başmüftü Mustafa Hacı, camisiz olmanın yaşadığı toplumda neredeyse yok olmakla eş anlamlı olduğunu dair düşüncesini ifade ederek sözlerini tamamladı. Oldukça duygusal bir atmosfer oluşturan bu konuşmalar sık sık alkışlarla kesildi, ama özellikle Başmüftü'nün "Türkiye öksürse biz zatürre oluyoruz", "Bizim için Kâbe'nin yolu Türkiye'den geçiyor" gibi cümleler alkışlarla beraber gözyaşlarına da sebep oldu.

Panelin sona ermesinin ardından kısa bir ara verildi ve dört farklı salondaki paralel oturumların icrasına geçildi. Bu ilk oturumlardan ikisi kadın-cami ilişkisine ayrılmıştı. "Cuma ve Bayram Namazlarına Kadın Cemaat Katılımının Psiko-Sosyal Analizi" başlığıyla tarafımdan sunulan bildiriye, Prof.Dr. Şuayip Özdemir ile Arş. Gör. Dr. Rahime Çelik tarafından hazırlanan ve R. Çelik tarafından sunulan "Kadın Gözüyle Cami: Bir Durum Değerlendirmesi" başlığını taşıyan ve bir anket çalışmasının sonuçlarına dayanan tebliğ takip etti. Tebliğ, teorik planda kadınların camide devamlılığını sağlamak için atılması gereken adımlara değinen çalışmaları, pratikte de

doğrularan kıymetli bir tanıklık oluşturdu. Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karabacak tarafından sunulan “ Hz. Peygamber’in Kadınlar İçin Mescidinde Yaptığı Düzenleme ve Tavsiyeleri” başlıklı çalışma konunun tarihi arka planına ışık tutarken, “Hayatın Merkezi Camide Kadının Yeri” isimli tebliği sunan Dr. Ahmet Özvarinli de kadın-cami ilişkisine dair verileri topluca hatırlatmış oldu. Prof.Dr. Abdülkadir Dünder tarafından yönetilen bu oturuma paralel olarak yürütülen ve başkanlığını Prof. Dr. Huriye Martı’nın yaptığı diğer bir oturumda da kadın-cami ilişkisinin ele alınmış olması, konunun ne kadar önemsendiğini göstermesi açısından önemlidir.

Sempozyumun ilk gününde öğleden sonra oturumları saat 13.30’da başladı. Üç paralel oturum şeklinde yürütülen sunumları başlıklarını göre seçerek dinleyebilmek için salonlar arasında mekik dokumak gerekirse de, farklı konu başlıklarından farklı düşüncelere muttali olma şansı verdiği için doğrusu buna değdi. Prof. Dr. Ömer Yılmaz’ın “Camilerin İmar ve İhyasında Din Görevlilerinin Önemi” başlıklı tebliğinde, ezan okunduktan kısa bir süre sonra farz namaza durulmasının namaz vaktini saate bakarak kontrol etmeyi zorunlu kıldığını, zira ezanı duyduktan sonra abdest alarak cemaate yetişmenin mümkün olmadığını, oysa namaz vaktinin girdiğini ezanla öğrenmenin uygun olacağını, bunun için ezandan sonra ortalama 15 dakikalık bir zaman sonra farz namaza durulmasını kurallaştırmanın yeterli olacağını ifade etmesi, kıymetli bir fikirdi. Bir kadın için abdest alma için gerekli ortamın ve koşulların sağlanmasının daha fazla zaman aldığı göz önünde bulundurulursa böyle bir teklifin kadın cemaatin muhtemel katılımını kolaylaştırır bir etki yapacağı açıktır. Bu tebliğde aynı zamanda cami dernekleri ve cemaatle ilgili bazı sorunlu alanlara da dikkat çekildi.

Aynı oturumda söz alan Prof. Dr. Vejdi Bilgin ise “Cami Din Görevlilerine Yönelik Tutum Ve Beklentilerdeki Değişim Üzerine Sosyolojik Bir Analiz” başlıklı tebliğinde 30 yılda cami cemaati profilinde meydana gelen köklü değişikliğe dikkat çekerek bunun din görevlilerinin donanımında da mutlak surette farklılıklar oluşturması gerektiğine dikkat çekti. Bu değişimin özellikle din görevlisinin bilgi aktarımında daha başarılı olması gerektirdiğini, zira ona gelmeyen ama internette din hakkında araştırma yapan bir kitlenin oluştuğunu belirterek, hocanın kendisini yeterli görmesinin mesleki gelişimine engel bir durum ortaya koyduğunu, oysa başka hiçbir branşta benzeri görülmeyen bir şekilde din görevlisinden beklentinin çok yüksek olduğunu ifade etti. Bilgin’in verdiği bilgiler içinde en ilginç olanlardan birisi de, altı imamdan birinin ek iş yaptığını belirtmesiydi.

Prof. Dr. İbrahim Kutluay’ın “Kâbe’nin Kudsiyetinin kaynağı ve Oryantalistlere Göre Kâbe” tam da ismiyle müsemma, detaylandırılmış bir çalışma olarak göze çarpmaktadır. İlk gün saat 15 oturumlarından birinde ise “Kırk Hadis Geleneğinin Cami Mimarisine Yansması” başlıklı çalışmada Birgi

Ulu Camii’de tezyin amaçlı nakşedilmiş 26 hadis metni hakkında bilgi verildi. Caminin farklı yerlerindeki 40 noktaya yerleştirildiği için 40 hadis sanılan bu metinler, camilerde hat sanatının neden icra edildiğiyle ilgili kafa yormaya da imkân sağlamış oldu

Sempozyumun ilk gününün son oturumunda Turuncu Salon’da farklı ülkelerdeki camilerin o ülkenin kültürüne, eğitimine sağladığı katkı ele alındı. Prof. Dr. Aydın bayram, “Gayr-ı Müslim bir Ülkede Cami Ve Fonksiyonları” isimli tebliğinde konuyu İngiltere örneğinde ele aldı. II. Dünya Savaşı’ndan sonra büyük göç dalgası sahne olan ülkede, sanayide çalışmak için gelen Şii ve Sünnilerden minyatür bir Müslüman topluluğu oluşturulduğunu, ilk caminin 1887’de açıldığını ifade etti. II. Abdülhamit tarafından İngiltere’ye şeyhülislam atandığı tebliğde yer verilen ilginç bilgilerden biriydi. Zamanla mezhebi ve etnik olarak farklı kaynaklardan gelen insanların sayısının çoğalmasıyla, ayrılık noktalarının arttığı, her bir grubun kendi müstakil cemaatini kurmak istediği bilgisiyse, bildik parçalanma hikâyesinin İngiltere’de de yaşandığı tebeyyün etmiş oldu. İngiltere’de dini azınlıkların haklarını koruma konusunda iyi bir sistem geliştirildiğini ama yine de sorunların devam ettiğini bildiren Bayram, Hristiyan İngilizin, Müslüman İngilizi istemediğini bildirerek ırk aynı olsa da farklı dinden olmanın ırk bağına da ikinci plana attığını zımnen söylemiş oldu.

Mahshid Mikaili ise “A research Study on the Evolution of Mosque Architecture in Iran” başlıklı tebliğinde Tebriz Sultan Ahmet Camii örneğinde İran cami mimarisinin gelişimini anlattı. Aynı oturumda ayrıca Azerbaycan, Afganistan ve Pakistan camilerin, sosyal ve kültürel hayata katkıları ele alındı.

Yazarlar Musa Tektaş ile Rasul Kesenceli tarafından hazırlanan “Darende Şeyh Hamid-i veli/ Somuncu Baba Külliyesi ve Külliye’deki Kitabelerin Kültürel Değeri” başlıklı tebliğde slayt eşliğinde külliyenin ve yapılan çalışmaların tanıtımı yapıldı.

Sempozyumun ikinci günündeki oturumlarda da farklı perspektiflerden konu ele alınmaya devam etti. Prof. Dr. Musa Kazım Yılmaz, “Kur’ani Bir bakışta Eğitim Kurumu Olarak Caminin Fonksiyonları” isimli tebliğinde Hz. Peygamberin inen ayetleri ezberlettiği, iman eğitimi ve namaz öğretimini yaptığı ilk yerin cami olmasına atıfla caminin çocuk eğitimindeki önemine dikkat çekti.

Prof. Dr. Atilla Yargıcı ise Tevbe suresi 18. âyete atıfla mescidleri imar etmenin iki yönü olduğuna, bunlardan ikincisini eğitimin teşkil ettiğine dikkat çekti. Camilerin Allah’ın çokça anıldığı, herkese açık ve devamlı hizmet üreten bir ivme yakalayabilmesi için, hayatın merkezinde bir cazibe noktası teşkil etmesi gerektiğini ifade etti.

Dr. Öğretim Üyesi Avnullah Enes Ateş ise, “Kur’an’da Camilere Yüklenen Misyonlar” başlıklı tebliğinde mescid kelimesinin iştikakından yola çıkarak farklı yorumlarda bulundu. Kelimenin aslının mesced olduğu halde,

mescid şeklinde bir kullanımın kelimeye mekân anlamı kattığına dikkat çekerek taklib yoluyla c-d-s köküyle c-s-d köklü kelimeler üzerinden mescidin toplum cesedine ruh veren bir yönü olduğu sonucuna ulaştı. Kelimenin Kur’an’daki tekil ve çoğul kullanımlarına dikkat çeken Ateş, var olan harem alanlarına ilaveten İslam’ın da “harem alan” oluşturduğunu Medine mescidi örneğinde anlattı. “En uzak” anlamındaki aksa kelimesinden hareketle Mescid-i Aksa’nın uzak ve isra anında harap bir halde olduğu bilgisini vererek uzak da olsa mescidleri imar etmenin önemli olduğu sonucuna ulaştı. Ateş, İsra vakasının aynı zamanda bir imar faaliyeti olduğunu belirterek uzak yerlerdeki camileri ihya etmek için uğraşı veren Diyanet İşleri Başkanlığı’nın faaliyetlerini övdü.

Dr. Öğretim Üyesi Harun Bekiroğlu, Tubba’ kavmi ve Ebrehe’nin Mekke’ye düzenlediği saldırıların, şehir halkı nazarında Allahın desteğini kime müyesser kılacağını anlama noktasında bir sınav gibi olduğunu, mescid inşasında binanın üstünlüğü fikrinin niyetin üstünlüğü ile de alakalı olduğunu Tevbe suresi 108. Ayete işaret ederek anlattı. “İlk Dönem ‘İbadet Mekanı’ Algısı Bağlamında Kur’an’da Mabedler” isimli tebliğde ayrıca kible tahvilinin farklı grupları farklı yönlerle sınavan bir imtihana dönüşme sürecinden de bahsedildi.

Bu sempozyumda en ilginç bilgiler öğrendiğim sunumlardan biri hiç şüphesiz Doç. Dr. Hüseyin Akpınar tarafından hazırlanan “Urfa’da Cami Musikisi” başlıklı tebliğdi. Halk ağzında “faraşlık” diye biline ve bizzat Akpınar tarafından ‘Miraciye, mihrabiye, Muharramiye, Ramazaniye vb. form adlandırmalarından yola çıkılarak “feraciye” ismi verilen uygulamaya ilişkin bilgiler şöyleydi: Özellikle Urfa’da icra edilmekle birlikte Urfa’nın ilçelerinde de, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Halep gibi şehirlerde de olan ve tasayı sıkıntıyı giderme anlamında Feraciye adını taşıyan gelenek, mahallede doğuma girecek kadın, borçlu, sekerat halinde vb. sıkıntılı durumlar yaşayan birileri olduğunu, müracaat üzerine imamın irticali bir formla, saba makamında okunan sela ile bildirerek dua istenmesine dayanmaktadır. Güftesinin yazarı belli olmamakla birlikte en az 200 yıldır bu formda okunduğu bilinmektedir. Salat-ı Kemaliye olarak bilinen form ise, aslında tekke musikisine ait iken tekkelerin kapatılmasıyla camide icrasına geçilen ve Urfa’da Segâh makamında okunan bir salattır. Akdoğan sempozyumda cami musikisine özel bir oturum açılmış olması gerektiğini de sözlerine ekledi.

Cami mimarisinin sürekli geliştiği, 20 yy.dan itibaren ise biçimsel değil kültürel etkinin değiştiği, ancak cami restorasyonu ve tefrişi esnasında uyum sorunları olduğu, birbiriyle uyumsuz tarzlara ait aksesuarların camilerde dikkatsiz ve özensiz şekilde bir araya getirildiği Doç. Dr. Fatih Özkafa’nın “Cami tefrişatında Estetik Sorunlar” başlıklı tebliğinde ele alındı. Slayt eşliğinde Türkiye ve dünyanın farklı camilerinden görüntüler eşliğinde cami

tefrişatındaki uyumsuzlar gözler önüne serildi. Bir kısmında kadın mahfilinin bulunmadığı camilerde özensiz tercihlerle bir araya getirilen malzemeler zaman zaman acı gülümsemelere bile sebep oldu. Tarihi dokuya zarar veren koruma tedbirleri (Bursa Ulu Camii örneği) ahmak birinin dostunun alındaki sineği vurmak için tabanca kullanmasına benzetildi. Kâbe örtüsünde Suud Kralı tarafından hediye edildiğine dair ibarenin ayetler gibi özenle ve kocaman boyutta nakşedildiği bilgisi, katılımcılara “bu kadar da olmaz” dedirtti.

Uluslararası Cami Sempozyumu’nun sanat ağırlıklı bu oturumunda Doç. Dr. Mustafa Işık da “Camilerin İmarı Bağlamında Bümnyan Ulu Camii Portalı” başlıklı tebliğinde adı geçen portalı, Selçuklu mimarisinde söylenmek istenen her şeyin taç kappıya nakşedildiği bilgisi zemininde anlattı.

Sempozyumun son oturumlarından birinde ise ümmetin kanayan yeni yarası Şam Ümeyye Camii Doç. Dr. Mehmet Salih Gecit’in “Emeviyeye Camii Etrafında Oluşan İnançlar” başlıklı tebliğinde tanıtıldı. Caminin yeniden imarı için dualarla başlayan sunum, mekânın tarih boyunca üstlendiği rollere atıflarla renklendi. Dr. Öğretim üyesi Fethullah Zengin ise “ Hz. Peygamber Dönemi Medinesinde Mescidin Sosyal ve İdari Rollerini Üzerine” isimli tebliğinde çok fonksiyonlu Peygamber mescidinin bu şekilde tasarlanmadığı, Ashab-ı suffe’nin barınma ihtiyacının eğitimle sonradan birleştirilmesi örneğinde olduğu gibi zorunluluklar ve ihtiyaçların şekillendirdiği bir dizi farklı rolün mescide zaman içinde yüklendiğini anlattı. Kutsal bir mekân algısının o dönemde bu mescid için söz konusu olmadığı, işlevsellik temalı bir algının hâkim olduğu görüşüne yer veren Zengin, konunun anakronik hatalardan uzak değerlendirilmesi gerektiğini sözlerine ekledi.

Doç. Dr. Mustafa Özkan ise “Emeviler Dönemi Cami-Siyaset İlişkisi ve Sonuçları üzerine bazı Değerlendirmeler” başlıklı tebliğinde Emevi döneminden itibaren caminin siyasi erki elinde tutmak isteyenler açısından ne suretle kullanıldığına dikkat çekti, mescidin mutlaka siyasetin üzerinde tutulması gerektiği düşüncesini, örneklendirdiği bu kötü uygulamalara bağladı. Doç. Dr. Mahmut Kelpetin ise “Hicaz Bölgesinde İbadet Mekânları” başlıklı tebliğini Lat, Menat ve Uzza örneğinde tarihi bilgiler vererek sundu.

Bu sempozyumda camiler konusunda bugün üzerinde çalıştığımız ve imkânlarla sorunlardan oluşan alanda, bazı meselelerin ne kadar eski olduğu da öğrendiğimiz farklı bilgiler arasındaydı. Cami ile çocuk arasında güzel bir ilişki kurmaya çalışırken, çocuğu camide istemeyen yapının Endülüs kültüründen devşirilmiş olabileceği bilgisi, konuya farklı bir perspektiften bakma fırsatı verdi. Öte yandan pek çok tebliğde dile getirilen namaz vakitleri dışında camide düzenli duracak din görevlisi fikrinin çok eskilerde de kayıtlara geçirildiğini duymak da uygulamaya geçirilebilse aklın yolunun hep bir olduğunu gözler önüne sermiş oldu.

Sempozyumun kapanış oturumunda Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Huriye Martı'nın başkanlığında Âdem Apak, Mehmet Kubat, Vejdi Bilgin ve Hüseyin Yılmaz söz alarak gözlemlerini ve düşüncelerini paylaştılar. Ev sahibi Fikret Karaman ise bütün katılımcılara ve destek veren bütün paydaşlara teşekkür ederek, sempozyuma son noktayı koydu.

Sonuç olarak en baştan kabul etmek gerekir ki; sosyal değişimler bir anda, akşamdan sabaha gerçekleşmez, içinde bulunulan şartların, sürecin etkileme gücünün etkisine göre zaman içinde vücut bulur. Bu açıdan bakıldığında hayatın merkezinde yer alan ve bireyi de, toplumu da iyiliğe doğru şekillendiren cami tasarımında istenen noktada olunamasa bile, en azından sürecin başladığını ifade etmek mümkündür. Bu bilgiler ışığında 2018, bütün varlığıyla camiye ve onun sembolize ettiği değerlere bağlı birey ve toplum projesinin hız kesmeden devam ettirileceği müjdesini aldığımız bir yıl oldu.

